

## **ՈՍՏԻԿԱՆԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՏՈՒԿ ԱՆՀԱՄԱՏԵՂԵԼԻ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ**

### **ՆԱԻՐԱ ՆԱԶԱՐՅԱՆ**

Հաշվի առնելով մեր երկրում քաղաքացիական հասարակության կայացման հիմնահարցը՝ շատ կարևոր է ոստիկանության գործունեության վերակողմնորոշման խնդիրը: Ոստիկանության՝ արդի չափանիշներին համահունչ կատարողական իշխանության նոր տիպի անցումը պահանջում է առաջնորդվել «հանրային ծառայության» փիլիսոփայությամբ, ինչը էական փոփոխություններ է ենթադրում ոստիկանության գործունեության մեջ՝ նոր պահանջներ ներկայացնելով ոստիկանին: Ուստի ավելի քան այժմեական է հետազոտել ոստիկանի մասնագիտական գործունեության և անձի առանձնահատկությունները՝ նպատակ ունենալով հստակեցնել դրանց մասին պատկերացումները, բարձրացնել այդ գործունեության արդյունավետությունը՝ հնարավորություն ընձեռնելով աշխատել ժողովրդավարական պետությանը հարիր կերպար ունեցող ոստիկանության կայացման ուղղությամբ:

Ելնելով աշխատանքի նպատակից և խնդիրներից՝ ոստիկանի անձնային առանձնահատկությունների դրսևորումների հետազոտման համար կիրառվել են հետևյալ մեթոդները և մեթոդաբանությունները՝ կալիֆոռնիական հոգեբանական հարցարանը, Թ.Ադորնոյի՝ ավտորիտարությունը չափող F-սանդղակը, Վ.Վ.Բոյկոյի կոմունիկատիվ դիրքորոշման, Օ.Ֆ.Պոտյոմկինի՝ մոտիվացիոն-պահանջմունքային ոլորտում անձի սոցիալ-հոգեբանական դիրքորոշումների, Վ.Վ. Բոյկոյի հուզական այրման մակարդակի ախտորոշման մեթոդաբանությունները, ասոցիատիվ գիտափորձը, հարցաթերթային հարցումը, ներգրավված դիտումը: Փորձարարական հետազոտության մեջ ընդգրկվել են ՀՀ ոստիկանության տարբեր ստորաբաժանումների 1-30 տարվա մասնագիտական ստաժ ունեցող տարբեր խմբերի պաշտոններ զբաղեցնող ավելի քան 100 ծառայող՝ ապահովելով ընտրակազմի ներկայացուցչականությունը:

Գրականության<sup>1</sup>, ոստիկանի գործունեությունը կարգավորող իրավական ակտերի վերլուծության<sup>2</sup> և անցկացված հետազոտության տվյալների վրա հիմնվելով՝ ենթադրվում է, որ ոստիկանի գործունեությանը բնորոշ են տարաբնույթ անհամատեղելի, իրարամերժ գործոններ: Դրանք, լինելով նրա մասնագիտական միկրոմիջավայրի (մասնագիտության պահանջներ, աշխատանքի նորմեր, մասնագիտական մշակույթ և այլն) և հասարակական սոցիալ-հոգեբանական մակրոմիջավայրի (արժեհամակարգ, կարծրատիպեր, դիրքորոշումներ և այլն) անհամատեղելի պահանջների հետևանք, ազդում են ոստիկանի անձի առանձնահատկությունների ձևավորման և դրսևորման վրա: Այդ գործոններից են.

- նորմատիվ-իրավական կանոնակարգումը և գործունեության ինքնակառավարումը, ինքնավարությունը, որոշակի տակտիկական ազատությունը,
- կյանքի համար մշտական վտանգի, ռիսկի գործոնի առկայությունը և ինքնապահպանման անհրաժեշտությունը,
- գործունեության վրա արտակարգ պայմանների կառուցողական կամ ապակառուցողական ազդեցությունը,
- գործունեական և անհատական նորմերի միջև անհամապատասխանությունը,
- գերզբաղվածությունը և արագ արձագանքելու, մշտապես հասանելի լինելու պահանջը,
- աշխատանքի արդյունքին կամ գործընթացին միտված մոտեցումը,
- աշխատանքի առարկայի՝ այլ մարդու հանդեպ սուբյեկտ-օբյեկտային կամ սուբյեկտ-սուբյեկտային մոտեցման կիրառումը,
- իշխանության, հարկադրանքի տարբեր միջոցների տիրապետումը և ուժի նվազագույն գործադրման պահանջը,

<sup>1</sup> Ոստիկանության անձնակազմի բարեվարքությունը (Ձեռնարկ) // ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակ: - Երևան: «Աստղիկ», 2013, 544 էջ: **Безносков С.П.** Профессиональная деформация личности. - СПб.: Речь, 2004. - 272 с.; **Васильев В.Л.** Юридическая психология. - СПб.: Питер, 2002. - 656 с.; Прикладная юридическая психология: Учеб. пособие для вузов / Под ред. А.М. Столяренко. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. - 639 с.; **Смирнов В.Н.** Особенности профессиональной экстремально-психологической подготовки сотрудников специальных подразделений органов внутренних дел. - Домодедово: ВПК МВД России, 2005. - 229 с.

<sup>2</sup> «Ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենք, 16.04.2001թ.: «Ոստիկանությունում ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, 03.03.2002թ.: «Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կարգապահական կանոնագիրքը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենք, 11.04.2005թ.:

- բազմաթիվ մարդկանց հետ մասնագիտությամբ պարտադրված ինտենսիվ հաղորդակցումը և սոցիալական կապերին ընտրողաբար մոտենալու, որոշ առումով սահմանափակելու անհրաժեշտությունը,

- սոցիալական վերահսկողությունը, գործունեության հրապարակայնությունը և գործունեության գաղտնիությունը, հասարակության համար անմատչելիությունը,

- մասնագիտական փոխհարաբերությունների միջդերային և միջանձնային մակարդակների հակադրությունը,

- կատարած աշխատանքի սոցիալական կարևորության գիտակցումը և հանրության կողմից չհասկացված, չգնահատված լինելու զգացումը,

- աշխատանքի և կյանքի մնացած ոլորտների հակադրումը, երբ մասնագիտությամբ տարվելով՝ մարդը սահմանափակում է իր անձնային տարածքը,

- գործունեության նախկին, ավանդական և նոր մոտեցումների, պահանջների միջև հակասությունները և այլն:

Ոստիկանի գործունեությանը բնորոշ այս և այլ անհամատեղելի գործոնները խոչընդոտում են նրա մասնագիտական ինքնիրացման գործընթացը՝ առաջացնելով մասնագիտական ձևախեղումներ: Հետևելով Է.Ֆ.Ջեերին, ով նկարագրում է մասնագիտական ձևախեղումների կազմը<sup>3</sup>, և հիմնվելով անցկացված հետազոտության տվյալների վրա՝ կարելի է փաստել, որ հետազոտված ոստիկանների մոտ առկա են մասնագիտական ձևախեղման մի շարք հատկանիշներ.

ա) ավտորիտարություն (հարաբերությունների աստիճանակարգում, աներկբա ենթարկում վերադասին, գերիշխում ստորադասների վրա, կարգավիճակի փոփոխությունների հանդեպ զգայնություն) և դոմինանտություն (միջանձնային հարաբերություններում նախաձեռնության ստանձնում և վերահսկում, գործունեության սուբյեկտների ճնշում, իշխանության պահանջմունքի բավարարում),

բ) պահպանողականություն (զգուշավորություն բարեփոխումների հանդեպ, ազդեցության կարծրատիպային հնարքներ, անճկունություն, կաղապարվածություն),

գ) ագրեսիա (հարկադրանքի մեթոդների գործածում, քողարկված և բացահայտ դաժանություն),

---

<sup>3</sup> **Зеев Э.Ф.** Психология профессионального развития. М.: Академия, 2006. – 240 с.

դ) անտարբերություն (հուզական այրում, հուզական չորություն, էմպաթիայի և տոլերանտության ցածր մակարդակ),

ե) գերվերահսկողություն (հույզերի բարձր վերահսկողություն, լուրջ պատասխանատվությունից խուսափում, ինքնիրացման արգելակում),

զ) սոցիալական երեսպաշտություն (սոցիալապես կարևոր դրդապատճառների ընդգծում, խրատաբանություն, իրական զգացմունքների և վերաբերմունքի կեղծում),

է) վարքային տրանսֆեր (վերադաս ղեկավարության, ինչպես նաև գործունեության սուբյեկտների՝ իրավախախտների հետ նույնացում, նրանց որոշ վարքաձևերի և հակազդումների յուրացում և վերարտադրում),

ը) դերային էքսպանսիոնիզմ (խորասուզում մասնագիտության մեջ, մասնագիտական դերի տեղափոխում կյանքի այլ ոլորտներ) և այլ ձևերով:

Ոստիկանի գործունեությանը բնորոշ այդ իրարամերժ գործոնները և դրանց հետևանքով առաջացած ձևախեղումները բացասաբար են ազդում ոստիկանի անձի ներդաշնակ զարգացման, մասնագիտական կենսագործունեության մեջ ոստիկանի ինքնիրացման գործընթացի վրա՝ բերելով գործունեության արդյունավետության նվազման՝ վնասելով մասնագիտական կերպարը և բացասական այլ հետևանքների:

Այսպիսով, գրականության մեջ առկա հայեցակարգերի վերլուծությունը և հետազոտությունների ամփոփումը ցույց են տալիս, որ ոստիկանի մասնագիտական գործունեությանը հատուկ են տարաբնույթ անհամատեղելի, իրարամերժ գործոններ, որոնք վճռորոշ ազդեցություն են գործում նրա անձնային առանձնահատկությունների ձևավորման և դրսևորման վրա՝ խոչընդոտելով նրա մասնագիտական ինքնիրացման գործընթացը և նպաստելով մասնագիտական ձևախեղումների զարգացմանը:

#### ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Ոստիկանի մասնագիտական գործունեության մեջ առկա են տարաբնույթ անհամատեղելի, իրարամերժ գործոններ, որոնք խոչընդոտում են նրա մասնագիտական ինքնիրացումը՝ առաջացնելով մասնագիտական ձևախեղումներ: Մասնագիտական գործունեության առանձնահատկություններն ազդում են ոստիկանի՝ որպես գործունեության սուբյեկտի անձնային բնութագրերի ձևավորման և դրսևորման վրա:

**Բանալի բառեր** – գործունեություն, անձնային առանձնահատկություններ, ձևախեղում, ինքնիրացում, իրարամերժ գործոններ:

## НЕСОВМЕСТИМЫЕ ФАКТОРЫ, ПРИСУЩИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛИЦЕЙСКОГО

НАИРА НАЗАРЯН

В профессиональной деятельности полицейского существуют различные несовместимые, противоречивые факторы, которые препятствуют его профессиональной самореализации и вызывают профессиональные деформации. Особенности профессиональной деятельности влияют на формирование и проявление личностных характеристик полицейского как субъекта деятельности.

**Ключевые слова** – Деятельность, профессиональная деформация, личностные характеристики, противоречивые факторы, самореализация.

## CONTRADICTIONARY FACTORS OF POLICE OFFICER'S PROFESSIONAL ACTIVITY

NAIRA NAZARYAN

Police officer's professional activity contains various inconsistent, contradictory factors that hinder his professional development and cause professional deformation. Peculiarities of professional activity influence formation and demonstration of police officer's personal characteristics as a subject of activity.

**Key words** - Activity, deformation, personal characteristics, contradictory factors, self-realization.